

ХОРЕОГРАФІЧНА ОСВІТА В ДІЯЛЬНОСТІ КУЛЬТУРНО-ОСВІТНІХ УСТАНОВ УКРАЇНИ СЕРЕДИНИ ХХ СТ.

Досліджуються особливості хореографічної освіти у системі культурно-просвітницьких установ в Україні в середині ХХ ст. Аналізуються динаміка розвитку самодіяльних танцювальних гуртків у галузі клубної роботи, основні форми організації хореографічної підготовки керівників самодіяльних танцювальних колективів для різних типів клубних установ.

Ключові слова: хореографічна освіта, культурно-освітні установи, хореографічна художня самодіяльність.

Художня самодіяльність – одна із сучасних форм народної творчості – є ефективним засобом організації змістовного дозвілля, формування естетичного досвіду, художнього смаку, внутрішньої культури особистості. В умовах сьогодення в Україні з-поміж усіх жанрів художньої самодіяльності спостерігається активізація розвитку хореографічного аматорства, про що свідчить значне розширення мережі самодіяльних танцювальних колективів, які популяризують здоровий спосіб життя, гармонійний розвиток особистості та залучають до мистецтва хореографії різновікову аудиторію.

Як наукова проблема становлення професійної та аматорської хореографічної освіти в Україні, мистецько-педагогічний досвід видатних хореографів, розвиток української хореографічної культури в цілому знайшли своє відображення в працях П. Білаша, Г. Боримської, С. Волкова, Н. Горбатової, А. Гуменюка, С. Забрєдовського, М. Загайкевич, О. Касьянкової, С. Легкої, Т. Павлюк, В. Пастух, Ю. Станішевського, В. Шкоріненка, інших дослідників. Проте історико-педагогічний аспект зазначеної проблематики на сучасному етапі досліджено фрагментарно. Отже, метою статті є аналіз особливостей розвитку аматорської хореографічної освіти в системі культурно-просвітницьких закладів в Україні в середині ХХ ст., основних форм організації професійної підготовки керівників самодіяльних танцювальних колективів для різних типів клубних установ.

Ретроспективний аналіз архівних джерел дозволив визначити, що у перші післявоєнні роки розвиток художньої самодіяльності характеризувався насамперед активними пошуками свого самовизначення, змісту і форм просвітницької і творчої роботи. Він був органічно пов'язаний із культурним будівництвом країни, віддзеркалював суспільно-політичні настрої та художнє життя суспільства в цілому. Організація самодіяльної художньої творчості визначалася важливим завданням, що постало перед керівництвом клубних установ різних типів. Їх діяльність у післявоєнний період спрямовувалася передусім на організацію культурного відпочинку й художнього обслуговування трудящих. Одним із основних напрямів їхньої роботи визначався саме розвиток художньої самодіяльності і народної творчості. Спрямована на виховання трудящих, мобілізацію їх на виконання завдань партії з відбудови всіх галузей народного господарства й культури, художня самодіяльність уважалася невід'ємною складовою загального процесу становлення й розвитку радянського мистецтва.

Однією із характерних тенденцій розвитку художньої самодіяльності була боротьба за її масовість та кількісний ріст. Станом на 1 жовтня 1945 р. в Україні налічувалося 19272 гуртки художньої самодіяльності та 258753 їх учасників. Зокрема, хореографічних гуртків працювало 1287. На 1 січня 1948 р. в УРСР функціонувало вже 36846 гуртків, із них танцювальних гуртків діяло 2457 (з кількістю учасників 29369 осіб). У наступному, 1949 р. працювало 40946 гуртків, танцювальних гуртків нараховувалося – 3027 (у них брали участь 33354 особи) [3, арк.7]. Таким чином, розширення мережі культурно-освітніх закладів зумовлювало динамічний розвиток художнього самодіяльного мистецтва, у тому числі й хореографічного.

У цей період в Україні формується система державного керівництва художньою самодіяльністю. Функціонування культурно-освітніх закладів різних типів підпорядковується Комітету у справах культурно-освітніх установ УРСР, Комітету у справах мистецтв УРСР та Управлінню художньої самодіяльності УРСР. Головним методичним і творчим центром, що спрямовує і регламентує культурно-просвітницьку роботу всіх клубних установ, стає Центральний будинок народної творчості.

Упродовж 1946 р. Управління художньої самодіяльності УРСР і Будинки народної творчості (центральний, обласні та районні) спрямовують свою діяльність на практичну реалізацію визначених Управлінням у справах культурно-освітніх установ УРСР завдань: 1) перебудову репертуару гуртків та одинаків-виконавців й очистку його від усього безідейного, низькопробного й застарілого; 2) поліпшення ідейної і творчої роботи в гуртках; 3) створення нового репертуару для гуртків художньої самодіяльності; 4) підвищення кваліфікації керівників гуртків; 5) проведення республіканських конкурсів, олімпіад, оглядів концертно-естрадної самодіяльності; 6) організацію та проведення Республіканського та Всесоюзного огляду музичної та хореографічної самодіяльності профспілок [1, арк. 2-3].

По-перше, Управління художньої самодіяльності УРСР та Центральний будинок народної творчості підпорядкували свою роботу виконанню постанови ЦК КП(б)У від 1 жовтня 1946 р. “Про репертуар художньої самодіяльності культосвітніх установ”. Зокрема, було здійснено низку заходів по розгортанню навчальної та виховної роботи в самодіяльних гуртках, покращенню методичного керівництва їх діяльністю: проводилися обласні та районні наради культактиву, семінари для культосвітніх та мистецьких працівників; відбувався обмін досвідом між професійними і самодіяльними мистецькими гуртками; на місця розсилалися методичні листи із вказівками про формування репертуару, тематику мистецьких творів, списки забороненої та рекомендованої літератури.

По-друге, були прийняті постанови і визначені відповідні заходи, які мали забезпечити професійне зростання керівних кадрів самодіяльних колективів. Одна із перших серед них: “Про підвищення кваліфікації керівників гуртків художньої самодіяльності Західних областей УРСР” (1945 р.). У документі, зокрема, підкреслювалося, що “аматорськими гуртками керують переважно люди без фахової освіти, часто із числа найбільш ініціативних та досвідчених гуртківців... Вони складають найчисленнішу групу серед керівних самодіяльних кадрів і працюють на добровільних засадах, не маючи належного досвіду роботи”. Як наслідок, було затверджено постанови про проведення вже з 1945 р. “Шестимісячних постійнодіючих курсів з підготовки працівників культурно-освітніх установ Західних областей УРСР” на базі Львівського і Тербовлянського (Тернопільської обл.) технікумів політосвіти та про переатестацію керівників гуртків художньої самодіяльності [6, арк. 65].

Характеризуючи особливості розвитку аматорської хореографічної освіти в Україні у середині ХХ ст., необхідно зазначити, що надзвичайно гострою проблемою цього періоду (загальною для всіх жанрів художньої самодіяльності) залишалася потреба у кваліфікованих керівних кадрах. Так, станом на 1.01.1946 р. керівників танцювальних самодіяльних гуртків зі спеціальною середньою освітою працювало лише 10 %; контингент керівників-аматорів, що мали загальну середню освіту, складав 25 %; найчисленнішу групу представляли керівники гуртків із нижчою освітою – близько 65%.

Відповідно, у перші післявоєнні роки фаховий рівень хореографічних колективів, незважаючи на популярність цього жанру, у цілому був доволі низьким. Це виявилось, зокрема, у формуванні репертуару більшості самодіяльних хореографічних гуртків. Так, у річному звіті про роботу Управління художньої самодіяльності та Центрального Будинку народної творчості УРСР за 1947 р. наголошувалося про “незадовільний стан репертуару для хореографічних гуртків та відсутність репертуарних матеріалів для них навіть у планах видавництва”. До того ж, результати Республіканської олімпіади (липень 1947 р.) продемонстрували майже повну відсутність у репертуарі самодіяльних хореографічних колективів справжнього українського народного танцю. Натомість, у звіті про роботу

Управління художньої самодіяльності УРСР за 1947 р. було зафіксовано, що “в практичній роботі багатьох клубів, особливо профспілкових, спостерігається надмірне захоплення західноєвропейськими танцями, гуртківці виконують “фокстрот”, “танго”, що є проявом низькопоклонства перед буржуазною культурою” [2, арк. 5-6].

Отже, нагальною потребою і перспективою найближчих років визначалося підвищення якісного рівня як професійного, так і самодіяльного хореографічного мистецтва, що було неможливим без виховання висококваліфікованих кадрів хореографічної самодіяльності.

Фахова підготовка культурно-освітніх діячів з різних жанрів художньої самодіяльності здійснювалася насамперед у професійних навчальних закладах, підпорядкованих Комітету у справах мистецтв УРСР і Комітету у справах культурно-освітніх установ УРСР. Однак, у зв'язку з їх небагаточисельністю, (наприкінці 40-х рр. в Україні функціонувало шістьнадцять технікумів політосвіти), вони не могли задовольнити потребу забезпечення культурно-освітніх закладів висококваліфікованими кадрами. Таким чином, основною, найбільш масовою і доступною формою організації аматорської хореографічної освіти у досліджуваній період стали короткотермінові та постійнодіючі курси, методичні консультації, семінари з підготовки та перепідготовки керівних кадрів, організаторів, методистів, керівників колективів різних жанрів художньої самодіяльності. Загалом, упродовж 1946 р. в УРСР навчанням було охоплено 12872 керівника художньої самодіяльності.

Зокрема, спеціально для самодіяльності хореографічного жанру впродовж 1946-1947 рр. було організовано курси перепідготовки керівників танцювальних гуртків у м. Запоріжжі; практичний семінар по “масовому танцю” проведено обласним будинком народної творчості у м. Миколаєві; двотижневий семінар влаштовано для керівників самодіяльних хореографічних гуртків та масовиків-вітівників сільських і районних клубних установ Дніпропетровської області.

З метою підвищення рівня художньої самодіяльності в областях УРСР запроваджувалися інші заходи відповідного змісту: проводилися лекторії з питань організації роботи гуртків, вибору репертуару, організовувалися виїзди консультантів-методистів, артистів театрів на місця з метою практичної допомоги керівникам та учасникам самодіяльності. Так, у 1946 р. методистами-консультантами Центрального будинку народної творчості УРСР було надано 34762 консультацій з творчих і методичних питань роботи гуртків, здійснено 1152 виїзди до районних і сільських культурно-освітніх установ [1, арк. 18].

Розробка змісту професійної підготовки хореографів офіційно покладалася на методичний кабінет, що функціонував при спеціальному хореографічному відділі Центрального будинку народної творчості УРСР. Методисти, фахівці-консультанти обласних і крайових будинків народної творчості надавали систематичну практичну творчо-методичну допомогу самодіяльним колективам міст і сіл республіки. На місця розсилалися інструктивно-методичні листи, пам'ятки для роботи гуртків художньої самодіяльності, навчальні програми, оновлені репертуарні збірки, положення про порядок проведення конкурсів і оглядів самодіяльного мистецтва і народної творчості.

Масовим тиражем видавалися репертуарні збірки для керівників гуртків художньої самодіяльності. Зокрема, у 1946 р. методистами Центрального будинку народної творчості упорядковано та підготовлено до друку “Збірку 16 українських народних танців для хореографічних гуртків”. Спільно із видавництвом “Мистецтво” було заплановано видання методичних посібників для самодіяльних колективів різних жанрів.

Популяризації діяльності гуртків художньої самодіяльності, демонстрації їх творчих успіхів, поширенню кращого творчого досвіду, зразків роботи аматорських колективів та окремих майстрів хореографічного мистецтва значною мірою сприяли огляди, конкурси та олімпіади художньої самодіяльності. У хореографічному жанрі до участі у них залучалися ансамблі пісні й танцю, гуртки народного танцю, солісти-виконавці танців різних напрямів

(народних, класичних, характерних, акробатичних, ексцентричних). Широке залучення культурних і мистецьких сил республіки до організації та проведення цих заходів сприяло розвитку художньої самодіяльності в цілому, стимулювало творчу діяльність аматорів, активізувало масове поширення самодіяльних гуртків [5, арк. 25-33].

Так, зокрема, впродовж 1946 р. тривала масштабна підготовка до Всесоюзного огляду музичного й хореографічного самодіяльного мистецтва робітників і службовців. В усіх областях України проводилися місцеві фабрично-заводські, міські й обласні огляди, які охопили понад 4500 учасників. У загальному Республіканському огляді у м. Києві прийняло участь 456 осіб. Рішенням журі кращі гуртки та одинаки-виконавці були рекомендовані на Всесоюзний огляд до м. Москви у кількості 148 артистів-аматорів. До складу делегації потрапили і представники хореографічного жанру. Кращими самодіяльними танцювальними колективами республіки стали: хореографічний ансамбль Південно-західних залізниць м. Києва, хореографічний ансамбль вагоноремонтного заводу м. Дніпродзержинська, хореографічна група шахти “Кочегарка” м. Горлівки, хореографічний ансамбль с. Ясиня Закарпатської області, хореографічний ансамбль профспілки вищої школи м. Львова та хореографічний колектив 7 дільниці Сталінської залізниці м. Запоріжжя [1, арк. 24-25].

Загалом упродовж 1946р. Центральним будинком народної творчості УРСР було влаштовано понад 103 тис. концертів, конкурсів і оглядів. Масовими заходами були охоплені різні соціальні групи. Найчисельніша серед них – діти, учнівська та робітнича молодь. Олімпіади всіх жанрів проведено у 7 областях УРСР: Херсонській, Миколаївській, Ізмаїльській, Тернопільській, Чернігівській, Рівненській та Дрогобицькій [1, арк. 22].

Наступні роки також характеризуються проведенням олімпіад та оглядів художньої самодіяльності різних рівнів. Їх організацію, зміст і основні завдання визначали відповідні постанови Ради Міністрів УРСР. Найбільш значущі серед них: “Про проведення в м. Києві показу художньої самодіяльності та народної творчості трудящих Закарпатської України”, “Про проведення Республіканської олімпіади художньої самодіяльності УРСР до 30-річчя Великої Жовтневої соціалістичної революції в м. Києві”, “Про проведення Республіканської олімпіади художньої самодіяльності УРСР у 1948 р.”, “Про проведення олімпіад дитячої художньої самодіяльності у 1948 р.”, “Про проведення районних, обласних оглядів художньої самодіяльності та республіканської олімпіади художньої самодіяльності у 1949 р.”, “Про проведення Всесоюзного огляду художньої самодіяльності робітників і службовців за 1950 р.”, “Про проведення районних, обласних і республіканського оглядів художньої самодіяльності у 1953 р.” та інші.

Безперечно, олімпіади та огляди художньої самодіяльності, організовані у перше післявоєнне десятиліття, сприяли активному масовому залученню до самодіяльного танцювального мистецтва різних верств населення та в цілому відігравали важливу роль у розвитку хореографічної освіти. Зокрема, у процесі їх підготовки та проведення, по-перше, значно збільшувалася кількість самодіяльних гуртків та їх учасників, по-друге, удосконалювався репертуар самодіяльних колективів, по-третє, покращувалася виконавська майстерність гуртківців.

З 1951 р. Комітетом у справах культурно-освітніх установ УРСР спільно із Центральним будинком народної творчості було визначено низку заходів із виявлення найбільш талановитих самодіяльних виконавців з метою забезпечення їхнього подальшого професійного навчання. У такий спосіб планувалося поповнити талановитими фахівцями професійні мистецькі колективи, а також забезпечити самодіяльні гуртки, ансамблі, студії підготовленими керівниками. Більшість із них працювали, як правило, за сумісництвом. Це давало можливість залучити до художньої самодіяльності професійних керівників [4: 214].

Подальший розвиток хореографічної самодіяльності характеризується відродженням ансамблів, студій народного танцю, які почали виконувати вже більш складні мистецькі твори. Цей факт свідчив не лише про покращення підготовки керівників самодіяльних колективів та рівня виконавської майстерності їх учасників, але й про появу якісно нових перспектив у розвитку змісту хореографічного аматорства.

Підсумовуючи, зазначимо, що розвиток самодіяльної художньої творчості в середині ХХ ст. зумовлювався загальними тенденціями розвитку суспільно-політичних та культурно-мистецьких процесів в Україні. Саме вони визначалися основним чинником у формулюванні цілей, завдань, змісту професійної та аматорської мистецької освіти. Розвиток самодіяльної хореографічної освіти в післявоєнні роки відбувався у культурно-освітніх установах різних типів. Підготовка фахівців у цій галузі здійснювалася у різних організаційних формах, основними серед яких стали постійнодіючі та короткотермінові курси, семінари, лекторії, консультації. Професійному зростанню кадрів культурно-освітніх діячів, підвищенню якості виконавської майстерності аматорів-танцюристів, самодіяльних мистецьких колективів, популяризації різних жанрів мистецтва, у тому числі й хореографічного, сприяли у цей період численні огляди та олімпіади художньої самодіяльності. В цілому, проблема розвитку самодіяльної хореографічної освіти в Україні, її структури, форм організації, методів залишається малодослідженою у галузі історії професійної освіти і потребує подальших наукових розвідок.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Годовые отчеты о работе Управления художественной самодеятельности комитета и Центрального Дома народного творчества УССР за 1946 год, 1947. – ЦДАВО України, ф. 4762, оп. 1, спр. 60, 66 арк.
2. Годовой отчет о работе Управления художественной самодеятельности комитета и Центрального Дома народного творчества УССР за 1947 год, 1948. – ЦДАВО України, ф. 4762, оп. 1, од. зб. 149, 49 арк.
3. Годовой отчет о работе Управления художественной самодеятельности комитета и Центрального Дома народного творчества за 1948 год, 1949. – ЦДАВО України, ф. 4762, оп. 1, од. зб. 239, 20 арк.
4. Каргин А.С. Самодеятельное художественное творчество: История. Теория. Практика: учеб. пособие. / А.С. Каргин. – М.: Высш. шк., 1988. – 271 с.
5. Матеріали з питань діяльності Комітету в справах культурно-освітніх установ Української РСР, 1947. – ЦДАВО України, ф. 2, оп. 7, спр. 5559, арк. 24-47.
6. Матеріали з питань роботи Комітету в справах культосвітніх установ при Раді Народних Комісарів Української РСР після звільнення території України від німецької окупації (проект розпоряджень і постанов Уряду, доповідні записки, довідки, кошториси, штати, листи тощо), 1945. – ЦДАВО України, ф. 2, оп. 7, спр. 2740, 217 арк.

Благова Т. А.

ХОРЕОГРАФИЧЕСКОЕ ОБРАЗОВАНИЕ В ДЕЯТЕЛЬНОСТИ КУЛЬТУРНО-ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ УЧРЕЖДЕНИЙ УКРАИНЫ СЕРЕДИНЫ ХХ ВЕКА

Исследуются особенности хореографического образования в системе культурно-просветительных учреждений в Украине в середине ХХ века. Анализируются динамика развития самодеятельных танцевальных кружков в сфере культурно-просветительной работы, основные формы организации хореографической подготовки руководителей самодеятельных танцевальных коллективов для разных типов клубных заведений.

Ключевые слова: хореографическое образование, культурно-просветительные учреждения, хореографическая художественная самодеятельность.

Blagova T.O.

CHOREOGRAPHIC EDUCATION OF CULTURAL AND EDUCATIONAL INSTITUTIONS IN UKRAINE IN MID XX CENTURY

The peculiarities of process of choreographical education in the system of cultural establishments in Ukraine in the middle of the XX th century are investigated in this article. The dynamics of development of non-professional dance groups in the field of cultural establishments, main forms of organization of choreographical preparation of the chiefs of none-professional dance groups for the system of cultural establishments are analyzed.

Key words: choreographical education, cultural establishments, choreographical hobby dance.